

ТРАНЗИЦИОНИ ПРОЦЕСИ У И УЛОГА ГРАДОВА У ИСТОЧНОЈ И ЈУГОИСТОЧНОЈ ЕВРОПИ

Борислав Стојков¹

УДК: 911.375(4-11)

DOI: 10.14415/zbornikGFS24.009

Резиме: Градови Источне и Југоисточне Европе који пролазе кроз динамичне и неизвесне процесе друштвене, економске и политичке транзиције, суочени су са озбиљним изазовима у односу на стабилизацију градове Централне и, нарочито, Западне Европе.

Ранија политика централизације суочена је са политичким, административним и економским променама, као и тежњама ка децентрализацији, регионализацији и полицентризму. Ове супротстављене тенденције још увек у великој мери утичу на ниво конкурентности градова Источне и Југоисточне Европе.

Ради тога пажња се нужно усмерава ка функцијском позиционирању градова у ширим метрополитенским и регионалним оквирима.

Друго битно усмерење представља почетна тенденција повезивања односно умрежавања метрополитенских подручја на широј регионалној основи. И једна и друга тенденција упућују на кључни проблем нивоа квалитета управљања градовима према савременим мерилима, уместо класичног хијерархијског модела вршења власти. У раду су истакнути примери градова из земаља Источне и Југоисточне Европе као и неких градова Централне Европе који су прошли кроз почетне процесе транзиције.

Кључне речи: Транзиција, град, функције, умрежавање, управљање

1. УВОД

Успон и пад европске економије крајем XX и почетком XXI века, низ озбиљних демографских промена, и изнад свега политичке промене у низу земаља Источне и Југоисточне Европе (ИЈЕ) доводе градове тих земаља у жижку збивања. Основни разлог је концентрација становништва, капитала, институција и политичке моћи у градовима, чиме остварују неприкосновен утицај на токове живота, друштвене и економске процесе, као и одлуке које усмеравају националну будућност држава у којима се налазе. Оцена водећих теоретичара урбаног развоја у Европи, да *европски градови поседују јединствен културни и архитектонски квалитет, велику моћ социјалне инклузије и изузетне могућности економског развоја (Cities of Tomorrow, Bruxelles, 2011, стр. 11)*, упућује на изузетне могућности неких градова, од којих су неки постали 'мотори' развоја Европе (на пр. Лондон, Париз, Минхен или Милано). Истовремено, ова оцена стоји наспрам чињеница о

¹ Проф. др Борислав Стојков, редовни професор Универзитета у Београду (у пензији), Београд.

проблемима демографске хипер-концентрације, социјалних раслојавања и безбедносних претњи. Центрипеталне силе убрзано усмеравају токове становништва, финансија и инвестиција ка великим градовима, док мањи градови у много случајева заостају. Најбоља пракса у неким децентрализованим земљама, као што су балтичке земље, Немачка или Аустрија, осветљава значајну улогу и малих градова, уколико се стратешки дефинишу и примене одговарајуће мере друштвене и економске трансформације.

Мали и средњи градови *треба да дефинишу сопствени пут економског и урбаног развоја, и да открију и користе сопствене потенцијале* (Th. Lang, 2006, стр. 67).

Улога великих и малих градова добија посебан значај у европским земљама које су прошле или пролазе кроз суштаствене и динамичке транзиционе процесе, са предностима и недостацима изоштреним до крајњих граница.

Ранија идеја централизације још је у неким случајевима супротстављена неопходним политичким, административним и друштвено-економским променама, усмеравајући средства и инструменте ка главном и неколико највећих градова, а посебно у почетној фази транзиције (Албанија, БиХ, Македонија, Србија, и др). У неким земљама ЈПЕ које су одмакле у процесу транзиције, као што је Румунија, ситуација се у том погледу није битно променила.

Данас су градови Румуније прави центри концентрације становништва, економских и културних збивања. Прилагођавање новој, динамичној тржишној привреди је било лакше у већим а теже у мањим градовима (O.Popesci, 2011, стр. 1). Концентрација моћи и капацитета у и око највећих урбаних подручја открива латентни покушај даље централизације у првој фази транзиције у Румунији, док имплементација идеје о децентрализацији остаје за неку наредну фазу када се стабилизују економија, друштвена и политичка ситуација.

У Мађарској, Чешкој Републици и Бугарској јасно се виде центрипетални трендови који воде ка надконцентрацији у региону главног града (ESPON project report, 2004/05).

Нису само интерни разлози који подстичу промене у градовима у транзицији. Отварање граница, повезивање и укрштање културних и социјалних матрица и система вредности, градове Европе је изложило снажним сучељавањем глобализације са локалним системима, специфичностима и идентитетом који постају све више међузависни на широј регионалној основи.

Тако се град помера од раније јединице засноване на јасној функцији (индустријски, туристички, саобраћајно чвориште и сл.), мање или више у оквиру свог грађевинског подручја, ка *меком* (идеје, информације) или *тердом* (инфраструктура, привредне активности) повезивању, са руралним окружењем или са другим градовима, на основу заједничких интереса или функционалног резонувања. Тако функционалне везе и мреже између градских подручја, уместо класичног модела насељске физичке структуре, постају основ система уравнотеженог и полицентричног града.

Период од деведесетих година XX века до данас представља доба очевидних структурних промена у земљама ЈПЕ, односно у бившим комунистичким земљама. Неколико разлога се препознају за те промене:

- трансформација политичког система, од једнопартијског монопола ка плуралистичкој демократији,

- померање од централно планиране привреде ка отвореној и либералној тржишној економији,
- подлагање незаустављивом процесу глобализације, са директним утицајем на комуникације, просторно структурисање и дистрибуцију активности,
- текући процеси прилагођавања законодавства, економије и система вредности према мерилима Европске Уније, и
- динамичне технолошке промене са утицајима на понашање и менталитет актера развоја и економских трансформација.

Основни аспекти промена могу да се сврстају у три групе у посткомунистичким /социјалистичким државама: промене у правцу веће демократичности, већој улози тржишта и већег или мањег степена децентрализације управљања на локалном и регионалном нивоу. У току тих процеса статус и улога градова били су у променама због наведених разлога, док су урбане теме постепено долазе у врх државних и регионалних разматрања.

Демографске промене (миграције ка градовима, опадање и старење становништва, померање од индустријских ка сервисним активностима, проблеми становања, итд) допринеле су променама друштвеног статуса како у урбаним тако и у руралним подручјима. *Измењени економски и друштвени садржаји, поготово старење и опадање броја становника, повезано са транзицијом* (у земљама ЈИЕ–prim. BS), *вршили су значајан утицај на њихов урбани развој (European Cities in Transition 2013, 2013)*. Са ширег европског становишта уочава се да снага и динамика градова Западне и Северне Европе и даље расте у односу на друге делове Европе. Конкурентност градова ЈИЕ знатно заостаје док је процес метрополитизације мање или више спонтан и, чак, хаотичан у случајевима градова као што су Софија, Београд, Букурешт, Скопје или Тирана.

Полицентризам још увек представља *табула раса* захваљујући дугој традицији централизма, а метрополитизација се генерално јавља у виду контролисане а веома често и неконтролисане субурбанизације.

По питању метрополитенског повезивања или умрежавања на подручју Централне Европе долази до покушаја формирања мрежа као што је мрежа CENTROPE (Беч, Братислава, Ђер, Брно), развоја радијалних праваца око јаких центара као што су Будимпешта, Шчећин, Праг, или формирања трансдржавних просторних система између Дрездена, Прага, Беча, Братиславе, Будимпеште и Кракова као језгра Централне Европе². Теоретски, према овом моделу, у будућности Источне и Југоисточне Европе везе између Београда, Софије и Букурешта би могле да буду основ за формирање мреже у овом делу Европе у промењеним политичким ујсловима (Србија у Европској Унији?).

На основу изнетог може да се закључи да **комплексан колоплет још неоткривених веза међу градовима, са њиховим функцијама као темељом умрежавања, јачањем појаве великих метрополитенских подручја у виду функционалних региона, и полицентризмом као изразом националних просторних политика, може да постане критична и изазовна тема за градове и државе ЈИЕ. То такође може да буде једно од критичних искушења за оптимизирани начин управљања градовима у овом делу Европе, њихову већу конкурентност и квалитет живота у њима.**

² Ове идеје је поставио Prof.dr Maros Finka (SPECTRA, Bratislava) у необјављеном тексту 2011.

2. ФУНКЦИОНАЛНО ПРИЛАГОЂАВАЊЕ И УМРЕЖАВАЊЕ ГРАДОВА

Некадашњи утопијски³ и идеолошки⁴ обрасци идеалног града су углавном засновани на функционалном реду градске територије. Неки од ових модела су делимично уграђени у Атинску повељу (1933) и, посредно, у пројекте нових градова у Европи током прве половине XX века. „Срећа“ људи је била у рукама централне администрације која је диктирала решења преко планова који су форсирали идеју функционалног града, организовала префабриковану изградњу и контролисала буквални перфекционизам.

Такви градови су деловали физички моћно али без економске снаге на једној страни и са озбиљним еколошким промашајима (енергетско разбацавање, непримерени индустријски погони и сл) на другој⁵. Град у социјалистичком систему био је нека врста експерименталног полигона државне администрације, са функцијама као продуктом државних политика и идеологија.

Ипак, град је одувек био генератор и акумулатор моћи. Моћ извире из његових финансијских и економских али, такође, из политичких, интелектуалних и иновативних капацитета. Административна и политичка моћ доприноси и подржава генеративне силе интерно, а промоцију регионалне и државне моћи екстерно. У данашње доба срушених граница, отварања и подршке развоју комуникација и повезивању, глобалном умрежавању и тражењу регионалног и, чак, континенталног идентитета ради јачања конкурентности на глобалном нивоу, град постаје кључни актер за повезивање регионалне државне и континенталне кохезије⁶. Конкурентност града се генерално разматра као *перформанса његове економије, која обезбеђује и брани његов удео на тржишту* (А. Karatan, Т. Bausan Levent, 2005, стр.2). INTERREG III Projekat PlaNet CenSE даје прецизнију дефиницију указујући да *конкурентност градова и региона Централне, Источне и Југоисточне Европе треба тумачити као њихову способност да се надмећу у широкој такмици* (градова и региона – V.S.) *за тржишни удео, идентификацијом њихове функције и снаге у оквиру поделе рада међу регионима и градовима Европе* (PlaNet CenSE, 2006, стр.29). Конкурентан град, значи, представља врхунски циљ одговорне градске администрације пошто се *град надмеће са другим градовима како би постигао најбољи могући ранг у клубу градова* (J.Carne, A.Ivancic, 2006, стр.15). То може да се сматра као *део и резултат процеса глобализације или као подстрек даљој глобализацији са свим изазовима који из тога настају* (А. Милојевић, Бијељина, 2010, п 63.). Прецизни показатељи нивоа конкурентности градова, и мерила квалитета живота у граду могуће је контролисати у оквиру мреже градова и транспарентнијим односима међу градовима. То даје подстрек градовима да нађу одговарајућег партнера међу другим градовима, са којим могу

³ Карактеристична су дела о утопијским градовима Томаса Мора-Утопија, Луиђи Кампанеле-Civitas solis, Кабета-Икарија, и др.

⁴ Видети текстове Н. Миљутина или послератних српских урбаниста (Б. Стојановић и др) о комунистичком граду.

⁵ Типични примери су индустријски нови град Нова Хута поред интелектуалног Кракова или Нови Београд са тешком индустријом или ливницом у сред стамбене зоне

⁶ Ово посебно истиче документ EU "Towards a Stronger European Territorial Cohesion", EU Comission, Bruxelles, 2010.

да поделе заједничке интересе или заједничке функције препознатљиве у ширим регионалним или међурегионалним оквирима.

Разлог за ово је јасан: *Место надметања се постепено помера са националног ка регионалном и локалном нивоу. Ово је последица отварања тржишта и увођења јединствене валуте чиме конкуренција постаје још оштрија, са градовима и регионима који се директно надмећу са другим (PlaNet CenSE, 2006, стр. 28).*

Конкурентност градова, дакле, постаје кључна тема данас, када конкуренција на глобалном тржишту изискује посебне напоре градских управа. Функционални профил неког града и његове економске структуре, заједно са његовим услужним системом, техничком и институционалном опремљеношћу и капацитетом, доприноси и рангу његове конкурентности⁷. Закони, таксе и укупан фискални систем значајно учествују код тога, утичући на инвестиционе процесе, запошљавање и друге критеријуме конкурентности града.

Према једном схватању *конкурентност је зависна о структури привреде /града - В.С./, о његовој секторској специјализацији, као и о условима у окружењу (А. Каратан, Т. Ваусан, 2005, стр.2)*. Градови ИЈЕ су данас у позицији трагања и борбе за бољом позицијом у европској и светској економији. Свега неколико задовољава основне стандарде за надметање и интегрисање у ширем економском окружењу: Букурешт, Београд, и донекле Софија и Загреб, као главни градови њихових држава имају добре перспективе али са много проблема који стоје пред њима као изазови: побољшање комуналних система, унапређење квалитета животне средине, активирање привредних ресурса, модернизација енергетског система, унапређење културног и научног профила, итд. Студија о изазовима града Београда указује и на иманентан проблем својинских односа на земљишту: *посебна сметња која отежава сигуран амбијент за инвеституре представља компликовано и отежано решавање имовинских односа, непоуздано склапање јавно-приватног партнерства и недовољно развијена свест о јавном интересу (Б. Стојков, 2011, стр.12).*

Могућност јачања конкурентности градова у овом делу Европе представља највеће искушење код управљања и координације бројних активности на територији великих градова, што се данас оцењује серијом критеријума, међу којима треба истаћи активно учешће актера, стратешко планирање развоја, као и спремност за кооперацију са другим градовима.

3. УРБАНЕ ФУНКЦИЈЕ КАО РАЗЛОГ И ОСНОВ УМРЕЖАВАЊА ГРАДОВА

Умрежавање градова је парадигма европске динамике данас, засновано на отвореним границама, снажним тржишним силама и проширеним функцијама градова. Умрежавање градова у развијенијем делу Европе постало је синергијска сила са већ достигнутим резултатима који су знатно ојачали конкурентност Европе, али и допринели ефикаснијем процесу европске интеграције.

⁷ Према Лисабонској агенди (2003) критеријуми за рангирање конкурентности градова су: BDP по ст, продуктивност рада, степен запослености, улагања у истраживање и развој, пословне инвестиције, емисија гасова, енергетска ефикасност, обим теретног саобраћаја, и још 6 других.

Мреже (градова-В.С.) се често третирају као 'магична чаролија' за очување развојних процеса и јачање друштвеног капитала неког региона (В. Mueller, 2006, стр. 4).

Сл 1. Примери могућих акционих подручја и мрежа у земљама ИЈЕ
 Извор: PlaNet CenSE Project, 2006.

У процесу транзиције из централизованог у децентрализованог систем, умрежавање градова као динамички процес представља додатну енергију за непрекидни ток урбаних функција и размену заједничких интереса међу градовима, чак и средњим и малим. Умрежавање градова данас представља уобичајену динамичну активност у већем броју европских земаља, где се градови повезују у мреже (кластере) око заједничких пројеката и решавања заједничких проблема. Тиме градови, као равноправни и удружени партнери, ефикасније користе своје ресурсе, службе и капацитете. Tilo Lang то коментарише речима да је *изазов за такве градове у мрежи да нађу индивидуални пут регенерације и да сагледају урбану трансформацију као позитивну могућност изналажења нових развојних политика (Th.Lang, 2006, p. 67)*. Без обзира да ли је реч о разним активностима, т.ј. урбаним функцијама са регионалном димензијом, или о комуникацијама, градови постају заинтересовани да се узајамно повезују и кооперирају, стварајући врсту чворова смештених у флексибилан и међуутицајан мрежни систем, односно чинећи привремену мрежу за покретање заједничких акција и иновација. Значајан европски документ каже да *кооперација повезана са развојем технологије, идеја, добара, служби и капитала постаје све значајнији витални аспект територијалног развоја (Green Paper on Territorial Cohesion, 2008 p. 3)*. Заједничке просторно-планске активности, транспортне мреже, кооперација универзитета, заједнички туристички програми, телекомуникационе везе, или заједнички културни и спортски догађаји, само су неке од основних функција који служе за умрежавање градова, формирајући за почетак кластере у виду *акционих подручја*. При том су ови кластери (мреже) *вођени партнерским правилима како би нежељени резултати били избегнути до највеће могуће мере (S. Schmidt, M. Wolke, 2009, p 58)*. Развијајући идеју о умрежавању Ц. Рифкин истиче да *мреже захтевају слободу понашања актера, спремност на поверење, слушање других актера, реципрочност и компромис (J. Rifkin, 2005, p 280)*. Другим речима, основно је оптимизирање индивидуалних интереса актера у мрежи, на начин коректног понашања које повећава користи целине, тј. мреже.

4. ЗНАЧАЈ УПРАВЉАЊА ГРАДОВИМА ИЈЕ У ПРОЦЕСУ ЊИХОВОГ УМРЕЖАВАЊА

Будућност мрежавања градова у земљама ИЈЕ отвара озбиљно питање управљања градовима, односно снага и слабости градских управа за такву врсту деловања. Практиковање новог европског модела управљања градовима⁸ у земљама ИЈЕ у транзицији је још веома скромно, те ради тога је разумевање и промоција теме умрежавања градовима у тим земљама у самом зачетку у поређењу са земљама Централне и Западне Европе. Проблеми су следећи:

- низак степен свести локалне администрације о неопходности јачања конкурентности града у будућности,
- недостатак заједничких стратегија које су усмерене ка сличним циљевима развоја градова, потенцијалних партнера,
- недостатак функционалних веза између релевантних јавних служби, и

⁸ О овоме видети ESPON project 2.3.2, Study on Governance, 2006

- политичке и административне препреке за развој размене иницијатива о сарадњи градова.

Јачање свести градске администрације о неопходности и користима од повезивања са другим градовима, о значењу и предностима умрежавања, ради тога постаје један од приоритета у непосредној будућности ових земаља. Умрежавање градова подстиче тенденцију ширења урбаних функција, што користи њиховој оптимизацији и бољој ефикасности, и то преко размене функцијских односно превасходно економских интереса са другим градовима. И урбане функције као и умрежавање градова промовишу природну потребу увећања или побољшања економских и културних снага неког града, као и мобилизирања територијалног капитала и утицаја града, чиме град добија шансу унапређене конкурентности. Другим речима *територијални капитал града треба да створи одрживу територијалну кохезију на различитим нивоима...а начин управљања градом представља предуслов за успостављање вишег нивоа територијалне кохезије различитих просторних обухвата (ESPON project 2.3.2., 2006, p 11).*

Критично искушење градских управа у земљама ИЈЕ током транзиционог периода, представља недостатак хоризонталне и вертикалне координације, као и недостатак предузетничке иницијативе градских управа, неопходне за обнову градова. Традиционални систем управљања градом у бившим социјалистичким земљама ИЈЕ, у поређењу са системом управљања градом у развијенијим земљама Европе, захтева озбиљно преиспитивање. Румунија и Бугарска су једине земље ИЈЕ где је управљање великим градовима више засновано на интегралном а не секторском приступу, док *двослојна хоризонтална координација представља кључну тему за остале земље (у ИЈЕ – В.С.): координација међу секторима и јавним предузећима и координација и кооперација са суседним заједницама (European Cities in Transition 2013, 2013, p 61).* Вертикална координација, пак, полако напредује у овом делу Европе. У Србији је вертикална координација у просторном планирању прописана законом као обавеза, али практичне активности институција и јавних предузећа на локалном нивоу још траже преиспитивање. Застарели начин одлучивања управе у бројним градовима ИЈЕ, у нетранспарентним круговима изабраних челника градске управе, сада је суочен са неопходношћу веће транспарентности, активног учешћа свих актера, стратешког уместо ad-hoc начина мишљења и отвореношћу за сарадњу са другим градовима. Умрежавање са суседним градовима, и шире са другим европским градовима, представља следећи корак. Код тога, градске функције и, последично, интереси треба да нађу пут даљег развоја у ширим оквирима од локалних, најпре у оквирима суседства а потом у широким оквирима Европе. Изазов и значај одговарајућег модела управљања градом очевидно представља изузетан приоритет у градовима са проблемима и могућностима које пружа транзиција, код чега значење урбаних функција и, последично, умрежавања градова није још увек схваћено у пуној мери.

5. ЗАКЉУЧАК

На крају, која је веза између урбаних функција, умрежавања градова и начина управљања градом? Европска искуства указују на снажне политичке, културне и друштвено-економске утицаје великих градова. *Велики градови су препознати као*

места за мобилизацију, концентрацију и каналисање креативних процеса, са резултатима техничких и културних иновација, новог бизниса, услуга и друштвених вредности (R. Florida, *op.cit.* in A. Matern, 2006, p 127).

Четири категорије функција у великим градовима су:

- функција одлучивања и контроле,
- функција иновирања и надметања са другим, не само у економији већ и у култури и јавним службама,
- функција чворова са аргументима отвореног приступа великом броју људи, знању и тржишту, и
- симболичка функција са креативном индустријом и промоцијом значајних објеката и догађаја на ширем подручју (култура, спорт, забава)⁹.

На другој страни мањи градови имају различиту скалу урбаних функција, углавном заснованих на локалним ресурсима. Промоција локалног предузетништва и предузетничког умећа представља значајну основу за њихову кооперацију са другим градовима сличне величине и заједничких проблема.

У односу на градове у земљама ИЈЕ у њиховој транзиционој фази може да се закључи да **урбане функције дефинитивно представљају рационални узрок или разлог умрежавања градова, а да умрежавање градова представља последицу или резултат разумног и промишљеног управљања градом. У положају између урбаних функција, односно територијалног капитала града, и градске управе која је одговорна за његово ефикасно и одрживо активирање, умрежавање градова се чини као решење загонетке како постићи већу конкурентност и успешан развој града.** Конкретно искуство неких градова и ИЈЕ, делимично искључујући Румунију и Бугарску, доказује да ова идеја захтева додатну едукацију градских власти којима је још увек у сећању модел тзв. братимљења градова, више на идеолошким а мање на функцијским или економским резонима и интересима. Уколико они схвате рационалне разлоге за умрежавање, и посебну улогу градских функција код тога, управљање градом ће бити успешније, са видљивим резултатима у економији, култури и екологији.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Cerne, A. Towards the Evidence-Base Governance (the working paper), University of Ljubljana, **2007**.
- [2] Cities of Tomorrow, Challenges, Visions, Ways Forward, European Union, Regional policies, Brussels, **2011**.
- [3] ESPON Project 2.3.2., Study on Governance, Draft Final Report, **2006**.
- [4] European Cities in Transition 2013, Ch. 04 (author B. Stojkov), UN Habitat, Nairobi, **2013**.
- [5] Florida, R. Cities and the Creative Class, New York: Routledge, **2005**.
- [6] Green Paper on Territorial Cohesion, Commission of the European Communities, Bruxelles, **2008**.
- [7] Karaman, A., T. Baycan Levent, (2005). Globalization and Development Strategies for Istanbul, GaWC Researc Bulletin, No 53.

⁹ Према A. Matern, 2006, p 128

- [8] Lang, Th. Globalistaion, Local Action and Socio-Economic Regeneration, in Metropolitan Networking in CADSES (ed. B. Stojkov), Spa-Ce.Net edition, Belgrade-Bratislava-Dresden, **2006**.
- [9] Matern, A. Tasks and Challenges of Metropolitan Regions in Germany, in Metropolitan Networking in CADSES (ed. B. Stojkov), Belgrade, Bratislava, Dresden, **2006**.
- [10] Милојевић А. Програм опоравка и напретка Републике Српске, Економски институте, Бијељина, **2010**.
- [11] Mueller, B. Networking in Metropolitan Areas as a Challenge and a Chance, in Metropolitan Networking in CADSES (ed. B. Stojkov), Belgrade, Bratislava, Dresden, **2006**.
- [12] PlaNet CenSE Project, Bonn-Wien, **2006**.
- [13] Popescu, O. National Report on Romanian cities prepared for UN HABITAT report European Cities in Transition 2010, Bucharest, **2011**.
- [14] Rifkin, J. The European Dream, New York: Penguin Books, **2005**.
- [15] Schmidt, S., M. Wolke. The Importance of Infrastructure and Interaction Networks for Regional Competitiveness in the Knowledge Economy, in the book New Disparities in Spatial Development in Europe, **2009**.
- [16] Stojkov, B. Metropolitan Areas in CADSES: Networking or Networking, in Metropolitan Networking in CADSES (ed. B. Stojkov), Belgrade, Bratislava, Dresden, **2006**.
- [17] Стојков Б. и др. Урбани изазови града Београда, Сиенс, Београд, **2011**.

TRANSITIONAL PROCESSES AND THE ROLE OF CITIES IN EAST AND SOUTH-EAST EUROPE

Summary: *The cities of Eastern and South East Europe, passing through dynamic and uncertain processes of social, economic and political transition, are being confronted with serious challenges in relation to more stabilized cities of Central and, especially, Western Europe. The former policy of centralization is faced with political, administrative and economic changes, as well as with aspirations towards decentralization, regionalization and polycentrism. The confronted tendencies still dominantly influence to the level of Eastern and South East cities' competitiveness. This urgently asks for orientation towards functional positioning of cities within wider metropolitan and regional frameworks. Another crucial orientation is presented by initial tendencies of metropolitan areas linking or networking in wider regional context. Both tendencies indicate the crucial problem of city governance quality level, according to contemporary criteria instead classical and hierarchical model of executing governmental power. Some examples of cities in Eastern and South East Europe are presented in the article, as well as of some cities in Central Europe where initial phase of transition has been completed.*

Keywords: *Transition, city/metropolitan, functions, networking, governance*